

Dr hab. Wojciech Walat, prof. UR
Zakład Edukacji Nauczycieli
Instytut Pedagogiki
Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej

Autor: *mgr Mirosław Bobek*

Promotor: *dr hab. Eunika Baron-Polańczyk, prof. UZ*

Promotor pomocniczy: *dr Aneta Klementowska*

Tytuł: *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w kształtowaniu kompetencji zawodowych przez uczniów szkoły branżowej I stopnia*

Maszynopis autorski zawiera: *Wprowadzenie, 7 zasadniczych rozdziałów, Podsumowanie i wnioski dla praktyki edukacyjnej (278 stron). Ponadto w pracy znajdują się: Bibliografia, Netografia, Akty prawne, Spis rysunków, Spis tabel i Załączniki (łącznie praca liczy 300 stron).*

Format pracy: *A4*

Język rozprawy: *polski*

Jednostka prowadząca przewód: **Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Zielonogórski**

Dziedzina: **nauki społeczne**

Dyscyplina: **pedagogika**

1. Ogólna ocena rozprawy, aktualność tematu, poprawność przyjętej struktury

Ocena uzasadnienia wagi podjętych badań. Doktorant wychodzi od uzasadnienia tematu rozprawy wynikającego z faktu, iż w dobie globalizacji, rozwoju gospodarki opartej na wiedzy oraz rewolucji informatyczno-telekomunikacyjnej w systemach edukacyjnych, stale wzrasta znaczenie koncepcji edukacji skupionej na kształtowaniu umiejętności kluczowych z wykorzystywaniem instrumentów cyfrowych. To założenie wymaga zastosowania odmien-

nych podejść do procesu organizacji nauczania oraz nowych kompetencji absolwentów kształcenia branżowego. Już we wstępie do rozprawy doktorskiej uzasadnia sformułowany problem dotyczący poszukiwania odpowiedzi na pytanie o to, „jakie kompetencje zawodowe powinna zbudować młoda osoba w trakcie formalnej edukacji zawodowej (z perspektywą na całościowe kształcenia formalne i pozaformalne)?”. Wskazuje również na znaczenie przypisywane społecznym aspektom uczenia się, czyli trudności edukacyjne wynikające często z połączenia okoliczności osobistych, społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Stąd konkluduje, iż te problemy powinny być rozwiązywane we współpracy z innymi sektorami. Jednak należałoby się zastanowić, czy w ogóle, a jeśli tak, to na ile szkoły poszukują sposobów na zaangażowanie społeczności lokalnych nie tylko w celu wspierania procesu uczenia się młodych ludzi, ale również w celu promowania uczenia się przez całe życie.

Doktorant słusznie zauważa, że przedstawiona w niniejszej pracy problematyka wpisuje się w obszar zainteresowań edukacyjnych państw Unii Europejskiej (w tym Polski) dotyczących upowszechnienia nowych – a właściwie redefiniowanych i rekonstruowanych podstawowych umiejętności i postaw. Tym samym określił zmianotwórcze pole do oddziaływań edukacyjnych w branżowej szkole I stopnia. Jego przedmiotem zainteresowania stał się ewoluujący system edukacji zawodowej, w którym pod presją koniecznej rekonstrukcji znalazły się nie tylko kompetencje edukacyjne (uczenia się), ale przede wszystkim zawodowe, które bazują na wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych przez uczniów. W poszukiwaniach badawczych starał się ustalić związki między faktami naukowymi i powiązania ich w nowe teorie naukowe, dotyczące dotychczasowego dorobku w zakresie kształtowania kompetencji zawodowych (wytyczanych przez efekty kształcenia wspólne dla zawodów) oraz komputerowego wspomaganie kształcenia w kontekście potrzeb edukacyjnych uczniów, wymogów współczesnej szkoły i rynku pracy. Na podstawie literatury przedmiotu badań, podjął próbę opisanie koncepcji kształtowania i rozwijania kompetencji zawodowych uczniów.

Reasumując na podstawie analizy literatury Doktorant w badaniach własnych zmierzał do ustalenia poziomu kompetencji zawodowych oraz wykorzystywania TIK przez uczniów branżowej szkoły I stopnia w kontekście potrzeb edukacyjnych młodzieży, wymogów współczesnej szkoły i rynku pracy. Rozpoznał i opisał praktykę edukacyjną w obszarze wykorzystywania TIK w kształtowaniu kompetencji zawodowych uczniów. Na podstawie badań określił:

- 1) poziom kompetencji zawodowych obejmujących: bezpieczeństwo i higienę pracy (BHP),

język obcy zawodowy (JOZ), podejmowanie działalności gospodarczej (PDG), kompetencje personalno-społeczne (KPS); 2) poziom wykorzystywania TIK; 3) związek pomiędzy poziomem kompetencji zawodowych a poziomem wykorzystywania TIK.

Układ pracy i charakterystyka poszczególnych rozdziałów: W układzie pracy, który Doktorant przyjął prawidłowo, da się wyróżnić pięć pierwszych rozdziałów teoretycznych będących założeniami badań własnych polegających na wielowymiarowych analizach dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie edukacji zawodowej związanej z kształceniem uczniów w szkole branżowej I-go stopnia. Rozdział szósty zawiera opis metodologii badań własnych oraz siódmy prezentację i analizę wyników tych badań, przeprowadzoną zgodnie ze sformułowanymi szczegółowymi problemami nadawczymi.

W rozdziale pierwszym (s. 11-32) Doktorant przedstawił analizę uwzględniającą podstawowe tendencje występujące na europejskim rynku pracy, opisał poziom bezrobocia w krajach członkowskich Unii Europejskiej oraz Polski. Zwrócił uwagę na efekty uczenia się, które są objęte Polską Ramą Kwalifikacji oraz ramami wszystkich krajów korzystających z Europejskiej Ramy Kwalifikacji, a także odpowiadają jej poszczególnym poziomom. Wskazał na mobilność zawodową jako czynnik obniżający wzrost bezrobocia – możliwość skuteczniejszego wyjścia z bezrobocia, poprzez zmianę zawodu, bądź miejsca zamieszkania.

W rozdziale drugim, pt. „Współczesna szkoła zawodowa” (s. 33-65) Doktorant nakreślił kierunki zmian w zakresie kształcenia zawodowego uwzględniające wprowadzony system edukacji i przepisy regulujące te zmiany. Uwzględnił istotę szkolnego doradztwa zawodowego i jego znaczenie dla rozwoju zawodowego człowieka, opierając się na dostępnej literaturze z tego zakresu. Przedstawił poglądy wybranych autorów teorii rozwoju zawodowego uwzględniające aspiracje, ale także własne możliwości intelektualne, właściwości psychiczne, zainteresowania i uzdolnienia uczniów. Nakreślił kierunki zmian kształcenia zawodowego wraz z jego opisem, strukturą i systematyzacją aktualnych branż.

W rozdziale trzecim (s. 66-81) Doktorant omówił trudności związane z rozróżnieniem pojęć „kompetencje” a „umiejętności” w dokumentach formalno-prawnych Unii Europejskiej, ponieważ niektóre kraje w swoich systemach edukacyjnych używają terminu „podstawowe” lub „kluczowe kompetencje” w kontekście kształcenia ogólnego, zachowując termin „umiejętności” dla kształcenia zawodowego. Przedstawił definicyjne ujęcie kompetencji zawodowych oraz poziomy kompetencji opierające się na pięciostopniowej skali opisującej w jakim zakresie dana kompetencja została opanowana. Dalej opisał kompetencje wspólne

dla wszystkich zawodów w formie efektów uczenia się uwzględniających cztery obszary: bezpieczeństwo i higiena pracy; podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej; język obcy ukierunkowany zawodowo; kompetencje personalne i społeczne.

W rozdziale czwartym (s. 82-113) Doktorant przeprowadził identyfikację umiejętności posługiwania się technologią informacyjno-komunikacyjną przez uczniów w oparciu o „Podstawę programową dla branżowej szkoły I stopnia”. Zgodnie z założeniami realizowane są zagadnienia, które mają być dla absolwenta tej szkoły podstawą rozwoju umiejętności świadomego, efektywnego i bezpiecznego korzystania z nowych technologii podczas rozwiązywania problemów w wykonywanym w przyszłości zawodzie.

W rozdziale piątym (s. 114-130) przedstawił konstruktywistyczne teorie uczenia się, w których istotne znaczenie mają poszczególne elementy procesu uczenia się i kontekst społeczny w stymulowaniu intelektualnego i emocjonalnego zaangażowania ucznia. W rozdziale przedstawione zostały również inne – bliskie konstruktywizmowi – teorie: uczenia się kulturowo-społecznego, równoległego i rozproszonego modelu przetwarzania informacji.

Rozdział szósty (s. 131-149) jest zbudowany w oparciu o klasyczną strukturę metodologii badań pedagogicznych: od sformułowania przedmiotu i celów badań, poprzez problematykę i hipotezy badawcze, zmienne badań i ich wskaźniki, a dalej opis metod i narzędzi zastosowanych w badaniach własnych, kończąc na opisie terenu badań, doboru badanej próby oraz metod analizy materiału empirycznego. Rozdział ten poprzedzają wstępne ustalenia-refleksje Doktoranta dotyczące samej struktury procesu badawczego w pedagogice empirycznej (s.131-134).

Rozdział siódmy to również poprawnie przeprowadzona analiza i interpretacja wyników badań (s. 150-278), w której zestawienia ilościowe (poparte analizami statystycznymi) stanowią punkt wyjścia do oceny jakościowej i wyprowadzenia wniosków uogólniających dotyczących procesu dydaktycznego zakładającego po zakończeniu edukacji nabycie przez uczniów umiejętności zawodowych w stopniu przygotowującym ich do dorosłego życia, a w tym do podjęcia pracy lub dalszej nauki. Doktorant formułuje wnioski praktyczne, według których edukacja wsparta przez technologię informacyjną sprawia, że nauka może stać się łatwiejsza, mniej uciążliwa, a także skuteczniejsza, szybsza oraz bardziej interesująca i budząca zaangażowanie ucznia. We współczesnej szkole nie powinna ograniczać się możliwości wypowiedzania się uczniów jedynie w formie werbalnej, czy pisemnej, lecz powinna umożliwiać im wykorzystanie dostępnych mediów elektronicznych.

Całość wieńczy obszerne *Podsumowanie i wnioski dla praktyki edukacyjnej* (s. 261-279) zawierające refleksje Doktoranta dotyczące zarówno analiz teoretycznych, jak przyjętej metodologii badań własnych, a przede wszystkim sformułowania licznych wniosków uzyskanych na podstawie analizy wyników przeprowadzanych badań.

Bibliografia prezentuje (s. 325-353) publikacje zwarte: 280 pozycji, tradycyjnych - drukowanych, netografię: 63 pozycje i zestawienie aktów pranych 26 pozycji. Głównie są to pozycje aktualne oraz dziś już historyczne, sprzed 10-20, a nawet starsze – odwołanie się do nich jest uzasadnione tym, iż dotyczą one trwałych podstaw teoretycznych z zakresu pedagogiki i dydaktyki zawodowej – ważnych dla tematyki pracy (w mojej ocenie w dobrych proporcjach 70%/30% pozycji najnowszych i tych już historycznych). W dalszej części znajdują się kolejno: spis rysunków/wykresów zawierający 29 pozycji oraz spis tabel: 80 pozycji.

Wzory zastosowanych w badaniach autorsko opracowanych narzędzi umieszczono w *Załącznikach* (s. 294-300).

2. Szczegółowa ocena struktury i treści poszczególnych rozdziałów rozprawy

Jak już zaznaczono w ogólnej charakterystyce pracy, analizy teoretyczne stanowiące podstawę swoich badań Doktorant zawarł w pięciu pierwszych rozdziałach. Na uwagę zasługują zastosowane po każdym rozdziale podsumowania zawierające własne przemyślenia i wnioski do badań.

Szczegółowa ocena założeń teoretycznych podjętych badań. W rozdziale 1. Doktorant wychodzi od opisu zapotrzebowania na edukację zawodową wynikającego z analizy dynamicznych przemian na rynku pracy. Identyfikuje ogólne oczekiwania i potrzeby jakie się na nim pojawiają, przy czym uzasadnia, iż powinny one być ważnym wyznacznikiem dla edukacji zawodowej. Jej profilowanie powinno uwzględniać umiejętności/kompetencje pracy i życia w warunkach nieustających zmian otaczającej nas rzeczywistości. Zmiany na rynku pracy, zarówno tym europejskim, jak i krajowym mają charakter ilościowy i jakościowy, a dokonują się z dużą dynamiką i wywołane zostały przede wszystkim procesami globalizacji i integracji gospodarczej, przyspieszeniem postępu technicznego w obszarze technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych.

W oparciu o przegląd wybranej literatury w treści rozdziału Doktorant podał wyjaśnienia terminologiczne dotyczące rynku pracy, związane z miejscem konfrontacji podaży i popytu na pracę, a także kryteriami charakteryzującymi rynek pracy. Wskazano również na czynniki

warunkujące ocenę jakości pracy. Dokonano próby analizy uwzględniając podstawowe tendencje występujące na europejskim rynku pracy, opisując poziom bezrobocia w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Zwrócono uwagę na działania podejmowane przez Parlament Europejski, Radę i Komisję Europejską w zakresie zmieniających się modeli pracy oraz tendencji demograficznych i społecznych. Prezentuje tu również Polską Ramę Kwalifikacji wskazując na jej spójność z Europejską Ramą Kwalifikacji.

Rozdział 2 zatytułowany: *Współczesna szkoła zawodowa* Doktorant rozpoczyna od omówienia zagadnień związanych ze szkolnym doradztwem zawodowym, słusznie zakładając, że przy wyborze zawodu niezbędne jest posiadanie właściwej informacji na temat oferty systemu edukacji, możliwości późniejszego podjęcia pracy w wybranym zawodzie, ale przede wszystkim konieczna jest wiedza na temat własnych preferencji zawodowych oraz możliwości wynikających z własnych predyspozycji. Przedstawił tu poglądy wybranych autorów teorii rozwoju zawodowego uwzględniające aspiracje, ale także własne możliwości intelektualne, właściwości psychiczne, zainteresowania i uzdolnienia uczniów. Wskazał na rozwój doradztwa z wykorzystaniem narzędzi TIK i możliwości ich wykorzystania w zakresie szeroko rozumianego poradnictwa zawodowego.

W kolejnych podpunktach przedstawił kierunki zmian w zakresie kształcenia zawodowego uwzględniające wprowadzony system edukacji i przepisy regulujące te zmiany. Akcentuje, że priorytetowym działaniem w zakresie dobrego przygotowania młodzieży do wejścia na rynek pracy jest prowadzenie kształcenia zawodowego, a w szczególności kształcenia praktycznego, w powiązaniu z pracodawcami, dlatego zwraca uwagę na dualny system kształcenia zawodowego. Zainicjowany proces zmian, m.in. dzięki wprowadzeniu kształcenia dualnego, ma na celu dostosowanie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb nowoczesnej gospodarki. Treść rozdziału obejmuje także szkolne doradztwo zawodowe, w którym uwzględnia się teorie rozwoju zawodowego. Wskazał na możliwości wykorzystania narzędzi cyfrowych w doradztwie zawodowym. W oparciu o literaturę i różne podejścia do zagadnienia dokonał rozróżnienia pojęcia rozwój zawodowy a kariera. Nakreślił również kierunki zmian w kształceniu zawodowym wynikające z aktów prawnych regulujących organizację kształcenia zawodowego. W podsumowaniu za M. Kwiatkowskim konstatuje, że absolwenci szkół zawodowych „mają za mały kontakt z pracą” (s.64). Interesująca byłaby refleksja, czy przywoływany często przykład kształcenia dualnego byłby w polskich warunkach dobrym rozwiązaniem tego problemu?

W rozdziale 3 znajdujemy Doktorant porusza się wokół pojęcia kompetencji zawodowych wychodząc od wyjaśnienia jego złożoności i wieloznaczności w oparciu o wybraną literaturę ze szczególnym uwzględnieniem modelu kompetencji według Marii Czerepaniak-Walczak. Przedstawił poprawne definicyjne ujęcie kompetencji zawodowych oraz ich poziomy opierające się na pięciostopniowej skali opisującej w jakim zakresie kompetencja została opanowana. Zaprezentował i opisał kompetencje wspólne dla wszystkich zawodów w formie efektów uczenia się uwzględniających cztery obszary: bezpieczeństwo i higiena pracy; podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej; język obcy ukierunkowany zawodowo; kompetencje personalne i społeczne. Klasyfikacja ta posłużyła do zoperacjonalizowania pierwszego szczegółowego problemu badawczego (s. 136). Ponadto interesująca jest treść bliżej niedookreślonej – słusznie akcentowanej – kompetencji przyszłości „zdolność do efektywnego reagowania na pojawiające się nowe elementy rzeczywistości” (s. 80).

W rozdziale czwartym Doktorant sytuuje technologie informacyjno-komunikacyjne w nowym modelu edukacji zawodowej. Zwrócił tu uwagę na miejsce nowych technologii w edukacji zawodowej w kontekście zmieniającej się szkoły zawodowej przygotowującej absolwentów do funkcjonowania na rynku pracy. Wskazał na potrzeby stosowania TIK w procesie edukacyjnym tak, aby uczeń w jak największym stopniu, świadomie i umiejętnie, czerpał z dobrodziejstw powszechnej cyfryzacji, a jednocześnie kształtował umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy. Dostrzegł również, że sprawne posługiwanie się tymi technologiami jest podstawą alfabetyzacji funkcjonalnej współczesnego człowieka w tym pracownika. Poziom ich wykorzystania przez uczniów to istota drugiego szczegółowego problemu badawczego, natomiast sformułowane w tym rozdziale możliwości wykorzystania TIK zostały wykorzystane przy operacjonalizacji trzeciego szczegółowego problemu badawczego (s. 136).

Szczegółowa ocena metodologii badań własnych. W rozdziale piątym znajdujemy opis własnej procedury metodologicznej, w której Doktorant przyjął klasyczny model metodologii badań pedagogicznych – co zaznaczyłem już w ogólnej ocenie pracy. Model ten rozpoczyna wprowadzenie w problematykę tworzenia koncepcji badań z odniesieniem się do uznawanego już za klasyczny w badaniach pedagogicznych, modelu W. Zaczyńskiego (*Praca badawcza nauczyciela*, WSiP, Warszawa 1995).

Prawidłowo sformułowano główny problem badawczy w „rozbiciu” na układ czterech wzajemnie dopełniających się problemów szczegółowych. Pierwszy i drugi ma charakter dia-

agnostyczny, których rozwiązanie na bazie badań własnych ma pokazać poziom wyróżnionych czterech kompetencji zawodowych uczniów oraz poziom wykorzystania przez nich TIK.

Problem szczegółowy trzeci i czwarty to z kolei problemy o charakterze zależnościowym: w trzecim chodzi o uchwycenie zależności pomiędzy poziomem kompetencji uczniów a poziomem TIK, a w czwartym pomiędzy poziomem kompetencji a czynnikami socjodemograficznymi i środowiskowymi.

Hipotezy zostały sformułowane prawidłowo i odnoszą się do trzeciego i czwartego problemu szczegółowego, właśnie o charakterze zależnościowym.

Zmienne badań Doktorant zestawiał na rysunku 11 (s. 138) w trzech grupach: kontekstowe – jako zmienne niezależne oraz współwystępujące – jako zależne i różnicujące – jako pośredniczące.

W kolejnym podpunkcie, po przedstawieniu zasad doboru i konstruowania metod i narzędzi badawczych, Doktorant opisał zastosowane dwa własne narzędzia badawcze: „Kwestionariusz ankiety dla uczniów branżowej szkoły I stopnia oraz „Kwestionariusz wywiadu grupowego dla uczniów branżowej szkoły I stopnia” (szkoda, że w tym podpunkcie nie podał pełnych ich nazw).

W podpunkcie 6.5. znajdujemy opis przebiegu i organizacji badań. Badania zostały przeprowadzone w kwietniu i maju 2019 roku w 11 szkołach branżowych. Rozpowszechniono 800 arkuszy, z czego do analiz zakwalifikowano 734. Doktorant opisał również zastosowane w analizie wyników badań narzędzia statystyczne. Natomiast opis szczegółowy – literaturowy procedury badawczej uważam za zbędny (s. 141 -143).

Szczegółowa ocena analizy wyników badań. Analizę wyników badań Doktorant przedstawiła w rozdziale siódmym, przy czym na początku przedstawił syntetyczne ujęcie przyjętej procedury badawczej.

W pierwszym punkcie analizy przedstawił wyniki badań sondażowych mających określić poziom kompetencji zawodowych uczniów szkoły branżowej I stopnia (s. 153-208): w czterech wyróżnionych obszarach: bhp, języka obcego (JOZ), podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej (PDG) i kompetencji personalnych i społecznych (KPS). Uzyskane przez Doktoranta wyniki badań wskazują, że młodzież ucząca się zawodu ma ukształtowaną wysoką świadomość – przywiązuje dużą wagę do zagadnień bezpiecznego wykonywania zadań zawodowych (obszar BHP). Prezentuje średni (39,5%) i wysoki (35,6%) oraz bardzo wysoki poziom (15,9%) umiejętności, co jest zadawalającym wynikiem w aspekcie rozumienia i waż-

ności respektowania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy. Ponadto respondenci wskazali, że głównym źródłem informacji na temat bhp są lekcje szkolne z tego zakresu (76,7%). Z kolei w obszarze kompetencji językowych (JOZ) co trzeci uczeń (70,0%) deklaruje średni, wysoki i bardzo wysoki stopień opanowania i posługiwania się językiem obcym. Dla tej grupy znajomość języka obcego nie stanowi bariery w porozumiewaniu się (komunikacji) w ramach zadań zawodowych, ale także w innych sytuacjach ułatwiających porozumiewanie się w języku obcym. Ciekawą jest ujawniona zależność związana ze znajomością języka obcego, która warunkuje inne możliwości pracy z dobrym językiem obcym i są one związane z pracą za granicą i taką świadomość ma 76,3% badanych (s. 266). W przypadku kompetencji w obszarze podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej (PDG) uczniowie (60,9%) na pierwszym miejscu stawiają informacje, które pochodzą z Internetu. Daje to obraz młodych ludzi szeroko korzystających z narzędzi cyfrowych, również w tym obszarze. Ciekawe, a jednocześnie zastanawiająca jest wysoka samoocena badanych uczniów kompetencji personalno-społecznych w kategoriach: przestrzegania zasad kultury i etyki (93,5%); kreatywności i konsekwencji w realizacji zadań (93,5%); przewidywania skutków podejmowanych działań (91,6%); otwartości na zmiany (92,9%); radzenia sobie ze stresem (92,4%); aktualizacji wiedzy i doskonalenia umiejętności zawodowych (92,4%). Przykładowo konieczność przestrzegania zasad kultury i etyki tak uzasadnia uczennica: „muszę być kulturalna i odpowiednio się zachowywać, bo inaczej nikt nie będzie chciał korzystać z usług w moim zakładzie fryzjerskim; swoją pracę muszę wykonywać dokładnie i dobrze ją wycenić, bo branie większych pieniędzy niż te, które się należą to chyba oszustwo i jest nieetyczne; jak przyjeżdża ktoś z naprawą samochodu, nie mogę wstawić starej części i jeszcze brać za to pieniądze; na stanowisku pracy musi być ład i porządek, bo to świadczy o mnie i mojej pracy” (s. 177). Warto byłoby zastanowić się nad deklaratywnością a rzeczywistym stosowaniem tych zasad w przyszłej pracy zawodowej.

W podpunkcie 7.2. przedstawiono analizę wyników badań wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez uczniów szkoły branżowej I stopnia (s. 209-253). Doktorant na podstawie analizy wyników badań stwierdził, że poziom korzystania przez uczniów z nowoczesnych metod i narzędzi TIK jest zadowalający. Prawie cała zbiorowość badanych uczniów oznajmiła, że podejmuje praktyczne działania (oczywiście zgodnie z reprezentowanym poziomem) na rzecz stosowania TIK w pracach szkolnych i pozaszkolnych. Na wyższych poziomach przejawianych działań (średnim, wysokim i bardzo wysokim) uplasowała się zde-

cydowana większość (87,2%) młodzieży. Uczniowie wykazują dużą aktywność oraz wykorzystują sprzęt teleinformatyczny, oprogramowanie, technologię internetową oraz multimedialne materiały do realizacji celów i zawodowych zadań edukacyjnych. Świadczyć to może o ogólnie dostatecznym i dobrym przygotowaniu uczniów do posługiwania się TIK (regularnie i bez większych problemów) w pracy własnej oraz w dydaktycznej współpracy z nauczycielami. Kompetencje informacyjne uczniów w zakresie operowania informacją można uznać za wystarczające, aby stosować nowe media (oczywiście odpowiednio w różnych zakresach) w rozwiązywaniu praktycznych zadań informacyjnych, takich jak: poszukiwanie, porządkowanie, selekcjonowanie, przechowywanie, tworzenie i udostępnianie informacji cyfrowych. Uczniowie, rozwiązując napotymane na co dzień problemy, korzystają z nowoczesnych źródeł informacji oraz stosują dane w formie cyfrowej. Jak sami deklarują, wykazują elementarny poziom zrozumienia wiadomości w zakresie uznanym za niezbędny i jednocześnie wystarczający (co najmniej dostateczny – 35,9%), aby uczestniczyć w procesach operowania informacją. Natomiast 37,5% uczniów informuje, iż sprawnie w sytuacjach problemowych potrafi korzystać z dostępnych i znanych im narzędzi cyfrowych (s. 271-272). Doktorant w kontekście różnicy płci wnioskuje, że „dziewczęta ogólnie wykazują nieco niższy poziom korzystania z narzędzi TIK niż chłopcy. Daje się to zauważyć na poziomie średnim gdzie 34,0% dziewcząt i 36,5% chłopców deklaruje nabycie umiejętności posługiwania się TIK” – czy rzeczywiście ta niewielka różnica w samoocenie może być uznana za istotny czynnik różnicujący, jeśli tak to jakie są tego przyczyny?

Szczegółowo przeprowadzoną analizę związku pomiędzy poziomem wykorzystania TIK a poziomem kompetencji zawodowych uczniów szkoły branżowej znajdujemy na w punkcie 7.3 (s. 246-253). Związek ten na podstawie analizy statystycznej Doktorant określił jako dodatni umiarkowany (na podstawie obliczenia współczynników Rho-Spearmana), co oznacza jednokierunkowe zmiany w obu analizowanych zmiennych: im wyższe wartości poziomu wykorzystania TIK tym większe wartości poziomu kompetencji zawodowych.

W kolejnym podpunkcie 7.4. znajdujemy ciekawe analizy wyników badań dotyczących planów na przyszłość uczniów branżowej szkoły I stopnia. Tylko 74 (10,1%) badanych uczniów na pytanie kwestionariusza ankiety o plany edukacyjno-zawodowe odpowiedziało, że nie wiedzą/nie podjęli jeszcze decyzji. Znajdują się również tacy, którzy planują całkowitą zmianę swoich planów zawodowych: „kończę naukę jako piekarz, ale chcę się przekwalifikować na dekarza, dostrzegłem większe możliwości zarobkowe, no i nie będę musiał pracować

w nocy; uczyć się na mechanika, chcę zdobyć kwalifikacje kowala, zmienię zawód; wybrałem zawód stolarz, ale dzięki KKZ zdobyłem kwalifikacje spawacza i chyba pójdę w tym kierunku (s. 256). Świadczy to nie tyle o postawie otwartości na mobilność zawodową, co o przypadkowym wyborze kierunku kształcenia zawodowego, a więc spóźnionej orientacji zawodowej, która powinna wystąpić na poziomie szkoły podstawowej.

W odrębnej części pracy zatytułowanej „Podsumowanie i wnioski dla praktyki edukacyjnej” (s. 261 – 278) Doktorant przedstawił ciekawe wnioski uogólniające wyniki badań stanowiących odpowiedzi na postawione szczegółowe problemy badawcze. Część z nich moim zdaniem powinna być wykorzystana do podsumowań w poszczególnych punktach analiz – podobnie jak to zrobiono w rozdziałach teoretycznych. Mamy wtedy bezpośrednią orientację w każdym z wyznaczonych obszarów badawczych. Interesująco przedstawiają się również wnioski dla praktyki edukacyjnej (s. 276-278), jak chociażby: „(1) rozwój i dobro ucznia są nadrzędnym celem edukacji, na osiągnięcie którego pozytywny wpływ ma wprowadzenie technologii cyfrowych pod warunkiem, że jest to zrobione w odpowiedni sposób. Jeśli cyfryzacja jest wprowadzona do szkół w sposób zaplanowany, świadomy i nieprzypadkowy, wówczas technologie cyfrowe mogą umożliwić osiągnięcie lepszych wyników edukacyjnych, poprawić efektywność procesu edukacyjnego; (3) ważne jest to, by działania związane z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych nie były sporadyczne i „akcyjne” oraz żeby nauczyciel wprowadzał technologie informatyczno-komunikacyjne regularnie, choćby małymi krokami; (6) ważna jest współpraca nauczycieli różnych przedmiotów tak, aby zajęcia z elementami technologii cyfrowych łączone były z rozwiązywaniem prawdziwych problemów z różnych przedmiotów oraz dziedzin nauki i życia”.

O racjonalnej postawie Doktoranta odnośnie wykorzystania TIK w edukacji świadczy Jego jeden z wniosków końcowych: „Konieczność wykorzystywania technologii informacyjnych we współczesnym szkolnictwie zawodowym jest faktem bezspornym i wynika wprost z aktualnego rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa. Skala, zakres i intensywność, z jaką techniki te są wprowadzane w dydaktyce zmusza jednak częstokroć do refleksji, czy w pogoni za nowoczesnymi formami nie został zatracony klasyczny model w zakresie edukacji informacyjnej i informatycznej?” (s. 278).

3. Rekomendacja

Recenzowaną rozprawę doktorską charakteryzuje dobry układ tematyczny siedmiu rozdziałów umożliwiających wyróżnienie trzech klasycznych części niezbędnych w każdym opracowaniu naukowo-badawczym: teoretyczne założenia badań, metodologia badań własnych oraz analiza wyników badań pozwalająca na wyprowadzenie wniosków dotyczących rozwiązania problemów szczegółowych o charakterze diagnostycznym oraz weryfikację postawionych hipotez dla problemów zależnościowych. Szczegółowa analiza rozprawy wskazuje na dobrą znajomość przez Doktoranta zagadnień merytorycznych i metodologicznych związanych z badaniem wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w kształtowaniu kompetencji zawodowych przez uczniów szkoły branżowej I stopnia. Wskazane w recenzji uwagi w niczym nie umniejszają wysokiej jakości przeprowadzonych analiz teoretycznych, opracowanej autorsko procedury metodologii badań oraz prezentacji wyników w części analitycznej.

Ogólnie stwierdzam, że opiniowana rozprawa doktorska spełnia wymagania wynikające z postanowień art. 13.1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14.03.2003 r., a w szczególności stanowi: (1) oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, (2) wykazuje ogólną wiedzę kandydata w dyscyplinie naukowej pedagogika; (3) potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Z pełnym przekonaniem potwierdzam, iż opiniowana rozprawa może być podstawą przeprowadzenia egzaminu doktorskiego i może stanowić podstawę nadania Panu magistrowi Mirosławowi Bobkowi stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki, zgodnie z wymogami ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

